

mgr lic. Witold Jacek Wybult

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

pt. *Działalność ustawodawcza abp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego, Biskupa Płockiego (1908-1941)*

Przedmiotem dysertacji, zatytułowanej *Działalność ustawodawcza abp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego, Biskupa Płockiego (1908-1941)* jest zaprezentowanie, analiza i ocena wszystkich dostępnych aktów normatywnych tegoż Biskupa Płockiego dla ukazania kontekstu owej aktywności legislacyjnej rządcy diecezji. Poza ustawodawstwem Biskupa, zostały również ukazane wybrane wskazówki pastoralne zamieszczone w jego listach, orędziach czy pismach kierowanych do diecezjan. Taki sposób prezentacji dorobku ustawodawczego Arcybiskupa, który stanowiąc prawo zawsze dawał mu solidne podstawy teologiczne, wydaje się być pożyteczny dla osiągnięcia zamierzenia badawczego, którym jest udzielenie odpowiedzi na pytania: Co było celem nadrzędnym ustawodawstwa abp. A.J. Nowowiejskiego? Czy było ono zgodne z ówczesnym prawem powszechnym i partykularnym polskim? Czy stanowione normy prawne były wystarczające dla potrzeb diecezji, dla której zostały ustanowione i czego one dotyczyły? Czy stanowione prawo było aktualizowane z racji na potrzeby diecezji? Czy prawodawstwo Arcybiskupa było dostępne dla osób, których dotyczyło, oraz czy było oryginalne, tzn. czy uszczegóławiało i uzupełniało prawo powszechne, czy tylko je powtarzało?

Działalność ustawodawcza Biskupa, a następnie Arcybiskupa tytularnego Antoniego Juliana Nowowiejskiego (1908-1941), przypadła na okres głębokich przemian społecznych, gospodarczych i politycznych, jakie zachodziły w Polsce pierwszej połowy XX w., aż do wybuchu II wojny światowej. Chcąc określić czas tej działalności precyzyjnie, należy wskazać, że rozpoczyna się ona wraz z objęciem przez biskupa rządów w diecezji płockiej w dniu 12 czerwca 1908 r.,

kończy się zaś w dniu 8 marca 1941 r., kiedy to zostaje on wywieziony do obozu w Działdowie.

Obejmuje ona zarówno okres przedkodeksowy (1908-1917), jak i pokodeksowy (1917-1941). Niezależnie od tytułów (nomenklatury) nadanych przez ustawodawcę diecezjalnym poszczególnym dokumentom, chodziło – w każdym przypadku – o akty normatywne. Dotyczą one: posługi nauczania, posługi uświęcania, funkcjonowania urzędów i instytucji centralnych diecezji, dyscypliny duchowieństwa i zakonów, organizacji, stowarzyszeń i bractw wiernych świeckich oraz spraw majątkowych diecezji płockiej.

Niniejsza dysertacja złożona jest z siedmiu rozdziałów. Pierwszy z nich stanowi opis stanu diecezji płockiej w okresie obejmowania rządów przez bp. A.J. Nowowiejskiego.

Kolejnych sześć rozdziałów stanowi opis i analiza poszczególnych obszarów ustawodawczych Arcybiskupa, począwszy od posługi nauczania, posługi uświęcania, poprzez urzędy i instytucje centralne diecezji, dyscyplinę duchowieństwa i zakony, organizacje katolickie, stowarzyszenia i bractwa wiernych świeckich, a skończywszy na sprawach majątkowych.

Pierwsza wyodrębniona część tychże norm dotyczy posługi nauczania, a w szczególności: przepowiadania Słowa Bożego, nauczania dzieci w szkołach i poza nimi, rekolekcji i misji parafialnych, wydawnictw katolickich oraz misji zagranicznych. Na szczególną uwagę, w prezentowanym wycinku dorobku ustawodawczego Ordynariusza Płockiego, zasługują przepisy zobowiązujące do gruntownego nauczania dzieci i młodzieży nie tylko w szkole, ale również podczas katechizacji przygotowującej do przyjęcia Pierwszej Komunii św. i Komunii św. Generalnej. Przy tej okazji, Pasterz diecezji płockiej bardzo często podkreślał prawo i obowiązek właściwego wychowania, wraz z obowiązkiem nauczania, rodziców chrześcijańskich. Drugim elementem niezwykle troski Arcybiskupa, w tym obszarze, było staranne nauczanie skierowane do dorosłych, które rozpoczynało się od właściwego przygotowania przepowiadania Słowa Bożego, poprzez rekolekcje i misje parafialne, aż po pożyteczne wydawnictwa katolickie.

Dość obszerny zbiór norm abp. Nowowiejskiego dotyczy posługi uświęcania, który w pierwszym rzędzie reguluje sposób sprawowania poszczególnych sakramentów, sakramentaliów oraz pogrzebu kościelnego. Nie zabrakło tutaj także norm dotyczących kościołów, kaplic i cmentarzy, a także regulacji prawnych skoncentrowanych wokół śpiewu i muzyki kościelnej, kultu Maryi i świętych oraz czasów świętych.

Pośród norm, które kształtowały struktury diecezji płockiej, na szczególną uwagę zasługują te, które dotyczyły Kurii Diecezjalnej, Kapituły Katedralnej, Seminarium Duchownego św. Stanisława Kostki w Płocku, Biblioteki seminaryjnej, Archiwum i Muzeum diecezjalnego, a także dziekanów.

Ustawodawstwo dotyczące dyscypliny duchowieństwa i zakonów wskazuje, iż poszczególne normy prawne ujawniają głęboką troskę Rządcy diecezji o poziom wykształcenia, życia duchowego i gorliwość kapłanów pełniących w Kościele Płockim różne funkcje.

Ustawodawstwo diecezjalne omawianego okresu obejmujące normy dotyczące organizacji katolickich, stowarzyszeń i bractw świeckich wychodziło naprzeciw oczekiwaniom katolików świeckich pobudzające ich do prowadzenia życia chrześcijańskiego. Przedmiotem szczególnej troski Arcybiskupa była Akcja Katolicka, od 1930 r. podzielona na cztery kolumny: Katolickie Stowarzyszenie Mężów, Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej.

Gdy chodzi wreszcie o sprawy majątkowe, ustawodawca diecezjalny uregulował szereg znaczących form uposażenia instytucji kościelnych i duchowieństwa.

Ta aktywność bp. Nowowiejskiego była niezwykle szeroka i wielowymiarowa, obejmowała bowiem śmiałe działania o charakterze wieloaspektowym, poczynając od realizacji tak charakterystycznej dla działalności biskupiej posługi nauczania, uświęcania i rządzenia, poprzez działalność społeczno-charytatywną, a skończywszy na niezwykle bogatej aktywności naukowej.

Należy jednoznacznie odpowiedzieć, że celem ustawodawstwa abp. Nowowiejskiego była nie tylko troska o zachowanie należytego *ordo iuris*

w życiu diecezji, lecz także istotowe ukierunkowanie na *salus animarum*, przez co zapewniona miała być najbardziej właściwa pomoc człowiekowi, by mógł osiągnąć swój cel ostateczny.

Zaprezentowane wyniki badań mogą stanowić punkt wyjścia dla dociekań nad recepcją bogatego ustawodawstwa Biskupa, który swoją pasterską posługę przypieczętował męczeńską śmiercią.

W pracy posłużono się metodą historyczno-prawną, analityczną oraz dogmatyczno-prawną.